

ב. קלא דלא פסיק הרי הוא כקינני וסתירה ועד אחד או כפתח פתוח. (ע' יבמות כה וברא"ש שם).

ב. בת שבע לא נאסרה על דוד לאחר אותה מעשה, כי היה הדבר באונס (וכיון שבאונס אינה נאסרת על בעלה ישראל, אינה נאסרת על הבעל). ואבעית אימא כדברי רבי יונתן, כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו (ואת ערבתם תקח – דברים המעורבים בינו לבינה, אלו קדושין). לפי לשון אחרונה, אפשר שאשת ישראל הנבעלת באונס אסורה על הבעל. ומדברי התוס' (יבמות לה. ד"ה אע"פ; שבת נו) משמע שנקטו להתיר. ואולם בירושלמי נראה שנוקט לאסור. (ע' משנה למלך סוטה ב, יב).

דפים ט – י

יג. האומר פתח פתוח מצאתי – האם נאמן לאסרה עליו ולהפסידה כתובתה? ומה הדין בטענת דמים?

אמר רבי אלעזר: האומר פתח פתוח מצאתי נאמן לאסרה עליו, ואין אומרים לא קים ליה בדבר זה. ודוקא באשת כהן שיש בה ספק אחד, האם נבעלה כשהיא תחתיו או כשהיא תחתיו, וכן באשת ישראל וכגון שקיבל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש שנים, שהספק הוא אם נבעלה ברצון לאחר שגדלה או באונס (וכן פיתוי קטנה – אונס הוא), אבל בלאו הכי מותרת משום 'ספק ספקא' – ספק תחתיו ספק אין תחתיו, ואם תמצי לומר תחתיו, ספק באונס ספק ברצון. ובשם שמואל מסרו רב יהודה ורב נחמן, נאמן להפסידה כתובתה (וגם נאמן לאסרה עליו. תוס'). ופירש רב נחמן שהאמיננהו משום חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. (וע' להלן שדין זה תלוי אם כתובה דרבנן או דאורייתא).

א. רש"י כתב שלרבי אלעזר אינו נאמן להפסידה כתובתה. והתוס' צדדו שרבי אלעזר מודה שנאמן אף להפסידה, ואולם הביאו שמהירושלמי משמע שלר"א אינו נאמן אלא לאסרה עליו. וכתבו התוס' שרב אשי (יב.) חולק על חזקה זו וסובר שחוששים שמא משקר ואינו נאמן להפסידה כתובתה. וכן פסקו התוס' להלכה. ור"ח ור"ה חולקים (וכדלהלן יב.).
ב. כתבו התוס' שלא אמר רב נחמן נאמן להפסידה כתובתה אלא באשת כהן או בפחות מבת ג' שנים שנאסרת עליו על ידי טענתו, הלכך נאמן, וכן בשאר נשים למאן דאמר כנסה בחזקת בתולה ונמצאת בעולה הרי זה מקח טעות, אבל למאן דאמר יש לה כתובה מנה – אינו נאמן, שהרי אינו מפסיד כלום בטענתו זו.

ג. לדברי התוס', במקום שיש ספק ספקא אינה מפסדת כתובתה. והריטב"א חולק.
ד. פירשו בתוס' שמדובר כשהיא טוענת בתולה הייתי או אומרת שבעלה בא עליה באירוסין – ואז הוא נאמן ולא היא, מפני החזקה הנ"ל, אבל אם טוענת משארסתני נאנסתי – נאמנת לרבן גמליאל (יג.), וכן אם טוענת מוכת עץ הייתי.
ה. אין נאמן בטענת פתח פתוח אלא מיד לאחר ביאה ראשונה אבל שתק ואחר כך ערער אינו נאמן. (רא"ש עפ"י הירושלמי). לדברי רבי מאיר (יבמות קיא:), עד שלשים יום יכול לטעון לא בעלתי עדיין אלא עתה. ולרבי יוסי, נסתרה – אינו יכול לטעון אלא לאלתר, לא נסתרה – אף לאחר כמה שנים.

לדברי רב אחאי בדעת רב נחמן, יש חילוק בין בחור לנשוי. (לפרש"י ופירוש אחד בתוס', בחור אינו נאמן, דלא קים ליה, ומלקים אותו על שמעיו פניו ומוציא שם רע על בתולת ישראל. ולפירוש שני בתוס', גם בחור נאמן אלא שמלקים אותו כשטוען כן, לפי שחשוד על הזנות). מסופר על רבן גמליאל שאמר לאותו אדם שטען לפניו טענת פתח פתוח, שמא הטית בלא מתכוין. ולפי לשון אחת אין לחוש שמא היטה אלא בדקו שמא היטה במזיד.

טענת דמים, לומר לא היה דם – טענה ברורה היא, ונאמן לאסרה עליו ולהפסידה כתובתה. אבל כגון משפחת דורקטי שאין להן לא דם גדה ולא דם בתולים – אין שם טענת דמים. מעשה בא לפני רבי באחד שטען לא מצאתי דם והורה רבי לשרות הסודר ולכבסו במים ומצא עליו כמה טיפי דם (שכוסו בשכבת זרע), ואמרו בגמרא שאין בידינו לעשות כן. שוב מעשה ברבי שטען הבעל בעלתי ולא מצאתי דם והיא אמרה עדיין בתולה הייתי, ובשני בצורת היה מעשה, ראה רבי שפניהם שחורים צוה עליהם והכניסום למרחץ והאכילום והשקום והכניסום לחדר, בעל ומצא דם, אמר לו זכה במקחך.

בוגרת – לגרסתנו בגמרא להלן (לו): וכן גרס רש"י, יש לה טענת דמים אבל אין לה טענת פתח פתוח, לפי שבתוליה כלים (וכ"כ הרמב"ן וכן דעת הרא"ש עפ"י הירושלמי). ורבנו חננאל והרי"ף גרסו להפך, שטענת טענת פתח פתוח יש לה, אבל אין לה טענת דמים, כי יש בוגרות שאין להן דם בתולים.

מקומות שמיחידים את החתן והכלה לפני הנישואין, כגון מקומות שביהודה, אין יכול לטעון שם טענת בתולים, כי חוששים שבא עליה מקודם, אבל לאוסרה עליו נאמן אם טוען שלא בא עליה מן האירוסין. נישאה לכהן ולא נמצאו לה בתולים – הואיל ובזמננו אין הפסק זמן ארוך בין האירוסין לנישואין, אין לחוש שזינתה תחתיו, הלכך מותרת לבעלה. (עפ"י עזרת כהן יב).

דף י

י.ד. א. האם כתובה מדאורייתא או מדרבנן, ומאי נפקא מינה?
ב. כמה היא כתובת בתולה וכתובת אלמנה ובעולה?

א. נחלקו תנאים בדבר; לתנא קמא, והיא דעת רבי שמעון בן אלעזר, כתובת אשה דרבנן, ולכן גובה מן הזיבורית. ולרשב"ג כתובת בתולה דאורייתא (כסף ישקל כמהר הבתולת), וכתובת אלמנה מדברי סופרים. וכן סובר רבי מאיר (נז): ולדעתו כתובה נגבית בבינונית. (אעפ"י שמדאורייתא גובים מן העדית, תקנו חכמים שלא יחששו אנשים מלהינשא. והוא הטעם שאינה נגבית מן המטלטלין מלבד לרבי מאיר. עפ"י תוס').

ויש נפקותא נוספת לענין נשא במקום אחד וגירש במקום אחר ויש הפרש בשווי המטבעות בין המקומות, שלפי דעה ראשונה הולכים להקל ואינו חייב אלא מטבע הקל, ולרשב"ג אין הדין כן, וכפי שיתבאר א"ה להלן קי.

א. כתבו מפרשים עפ"י דיוק לשון הגמרא, שלמאן דאמר כתובה דאורייתא, אין הבעל נאמן בטענת פתח פתוח להפסידה כתובתה, אלא צריך ראייה גמורה. (ער"ן ושאר מפרשים כאן; תוס' סנהדרין ת. ד"ה מוציא).

ועוד הביא הרי"ף בשם גאון, שתוספת כתובה אינו נאמן להפסידה בטענת פתח פתוח, לפי שהתוספת אינה בכלל תקנת חכמים אלא מעצמו נתחייב לה. והרא"ש כתב שמצד הסברא נראה שגם כלפי התוספת קיימת החזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה. (וע' בשו"ת דובב מירשים ח"ב מח).

ב. לדעת בעלי התוס', אעפ"י שרב נחמן נוקט כתובה דרבנן, וכן סתמא דגמרא במקום אחר, אנו נוקטים כרשב"ג שהלכה כמותו במשנתנו, שכתובה דאורייתא. (ויש אומרים שכן היא שיטת רש"י בפירוש התורה משפטים כב, טז חיי שרה כהו. עפ"י רא"ם שם). והרבה ראשונים חולקים וסוברים כתובה דרבנן, וכן נוקטים הפוסקים לעיקר. (ע' רמב"ן בפירושו לתורה שם. וע' משנה למלך (נערה בתולה א, ג) שצדד כן גם בדעת רש"י. וכ"כ בהגהות מיימוניות י, א אות ו עפ"י רש"י סנהדרין ח. וע' בחדושי הגר"ר בנגיס ח"ב כו, ב-ג; עזרת כהן נג).

ג. כתבו ראשונים (ר"י רמב"ן מרדכי): אפילו אם כתובה דאורייתא, אין סכום קצוב מהתורה אלא כמו שיקבעו החכמים.

ד. נראה שאם נוקטים כתובה דרבנן, גם אם כתב שטר ועושה קנין, אין דעתו להתחייב בזה אלא כפי שתקנו חכמים. ואינו נותן אלא ממעות הקלות וכד'. (עפ"י מנחת שלמה ח"א נב).

ב. בתולה כתובהה מאתים ואלמנה מנה. [אלמנה' – על שם מנה שתקנו לה חכמים. וכתב קרא על שם העתיד]. אלמנה גרושה וחלוצה מן האירוסין – כתובהה מאתים אם היא בתולה. מן הנשואין – כתובהה מנה אפילו היא מוחזקת כבתולה. (עפ"י משנה יא. ורש"י).

א. נכנסה לחופה ויש עדים שלא נבעלה – משמע מלשון הרמב"ם שכתובהה מעתה מנה. (עפ"י

בית שמואל ז סקל"ז. ובירושלמי מובא טעם שכיון שכנסה הראשון בטל חינה. וע"ע שבט הלוי ח"ו ריו).

ב. בעולת עצמו – הורה בשו"ת אגרות משה (אה"ע קא) שמן הסתם יש לכתוב לה מאתים כדין כתובת בתולה, שכן נראה מדברי התוס' ועוד פוסקים.

אחת אלמנת ישראל ואחת אלמנת כהנים כתובהה מנה. אבל בתולת כהנים – בית דין של כהנים היו גובים לה ארבע מאות זוז, ולא מיחו בידם חכמים. [ואלמנת כהנים, גם לה הוסיפו בתחילה ותקנו לה מאתים, כיון שראו שהיו פורשים מהן, החזירו הדבר לקדמותו]. אמר שמואל: לא ב"ד של כהנים בלבד אמרו אלא אפילו משפחות המיוחסות בישראל אם רצו לעשות כדרך שהכהנים עושים – עושים. (להלן יב).

א. ארבע מאות לכתובת כהנים ומיוחסים – תקנה גמורה היתה, ואפילו לא כתב לה כתובה או כתב לה בלשון 'דחזו לך' ולא בלשון תוספת – נתחייב. (עפ"י תוס' יב:).

ב. כבר נהגו משכבר ליתן לכל הבתולות ככתובת כהנים, והנהיגו עוד שגם לאלמנה יתנו מחצה מסך זה, [כפי התקנה האמצעית, קודם שהחזירו הדבר לקדמותו]. וכתקנה זו נוהגים בני אשכנז עד היום. וע' באגרות משה (אה"ע ח"ד צב) שיעור הכתובה בזמן הזה.

דף יא

טו. מה דינו של גר קטן?

אמר רב הונא: גר קטן (שאין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר. רש"י) – מטבילים אותו על דעת בית דין, שזכות היא לו וזכין לאדם שלא בפניו. וכל שכן גר שנתגיירו בניו ובנותיו עמו, שודאי נוח להם במעשה אביהם.

א. התוס' צדדו (לפי גירסה אחת במסכת בבא מציעא) שגירות זו שעל ידי בית דין אינה מועילה אלא מדרבנן, כי מדין תורה אין זכיה לקטן (ולנכרי). וסובר רב הונא שיש כח ביד ב"ד לעקור דבר מן התורה ב'קום ועשה' הלכך מותר בבת ישראל וקידושי קידושין. אבל למ"ד אין כח ביד חכמים לעקור בקו"ע, אין דינו כגר אלא לחומרא. ואולם לפי גירסה אחרת בגמרא (בב"מ), מועילה זכיה לקטן מן התורה. (וכן הכריע הש"ך (בנקודות הכסף יו"ד שה) לעיקר כגרה זו).

ובדעת רש"י (בד"ה על דעת ב"ד) יש מדייקים שאינו גר אלא לענין הלכות דרבנן, כגון מגע נכרי ביין או נישואין בבת ישראל למאן דאמר בגיותן אין להם איסור חתנות, אבל להלכות דאורייתא צריך גירות נוספת כשיגדיל. (ע' פני יהושע; דעת כהן קמז-קמח).

ובמקום אחר (סנהדרין סח:) כתבו התוס' שאין הדבר תלוי בדיני זכיה דעלמא, כי כאן הוא הזוכה בעצמו ובגופו ואין אחר זוכה בעבורו, [אלא שאם היתה זו חובה, לא היה לבית דין להכנס בדבר ולהכניסו לדבר שבחובה].

ובב"ק (קט:): כתבו התוס' על גוף דינו של רב הונא שהוא שנוי במחלוקת.